

---

## PROBLEMA ÎNVĂȚĂRII ÎN CONTEXTUL EDUCAȚIEI ONLINE

Marin BĂLAN

Universitatea din București, Facultatea de Filosofie, lect. univ., dr.  
București, România

Autorul corespondent: Bălan Marin, [marin.balan@filosofie.unibuc.ro](mailto:marin.balan@filosofie.unibuc.ro)

### THE PROBLEM OF LEARNING IN THE CONTEXT OF ONLINE EDUCATION

**Abstract:** *Starting from the pedagogical triangle, I will examine the relationship between teacher and student, in the context of online education. In online education, there is a dissociation of teaching and learning. I will argue that the pleasure of students to learn is aroused by the pleasure of teachers to teach. The digital tool cannot fully replace face-to-face relationships, but it can enhance or help rethink teacher-student relationships.*

**Keywords:** *educational act, online learning, online teaching, teacher, pedagogical triangle*

Intrarea în carantină a populației, în lunile martie-mai 2020, a dat naștere la practici inovatoare în domeniul educației, în vederea asigurării continuității actului de predare. Facultățile și școlile și-au mutat cursurile pe platforme online pentru a preveni răspândirii virusului. Tot așa s-a procedat în unele țări când s-au confruntat cu atacuri teroriste, uragane sau diferiți viruși. În unele zone de coastă din Statele Unite s-a făcut chiar pregătire pentru astfel de situații, dar ceea ce experimentăm cu toții din cauza COVID-19 nu are precedent.

Experimentăm învățarea și învățarea la distanță în situație de urgență – sau cum au numit-o unii, „pedagogie pandemică”. Totuși, este nevoie de timp și efort pentru a proiecta și dezvolta un învățământ online eficient. Am constatat cu toții cât puțin dezvoltat este învățământul online. Un învățământ online bine conceput poate fi la fel de eficient ca și instruirea față în față. Acum, însă, în situație de pandemie, profesorii nu au condițiile cele mai bune pentru a oferi o predare de calitate, iar mulți dintre elevi nu dețin niciun fel de dispozitiv electronic. Trăim cu toții printr-o perioadă cu multe incertitudini și ne confruntăm cu anumite niveluri de stres în privința necunoscutului.

În cele ce urmează, voi examina relația dintre profesor și elev în contextul educației online. Voi argumenta că plăcerea elevilor de a învăța este trezită de plăcerea profesorilor de a preda. Voi porni de la triumghiul pedagogic și voi arăta că instrumentul digital nu poate înlocui pe deplin relațiile față în față, dar poate îmbunătăți relația de învățare și, în general, poate ajuta la regândirea relațiilor profesor-elev.

### **Triumghiul pedagogic transformat**

Prin formalizarea elementelor fundamentale caracteristice situațiilor de predate/învățare în care elevii și profesorul sunt față în față, în același loc și în același timp, a rezultat triumghiului pedagogic [1]. Actul educațional este reprezentat ca un sistem de interacțiuni între două dintre cele trei poluri sau vârfuri: „profesorul”, „elevul” și „cunoștințele”. Pe laturile triumghiului găsim cele trei relații necesare oricărui act educațional: relația didactică, prin care profesorul este asociat cu cunoștințele pe

care le predă; relația pedagogică, întreținută de profesor cu elevii în procesul de formare; relația de învățare, exprimând procesul de asimilare de către elev a cunoștințelor.

Fiecare dintre aceste trei relații este esențială în timpul predării și învățării și toate ar trebui să fie integrate într-un mod echilibrat în actul educațional. În realitate, acest act se sprijină adesea pe doi dintre poli, în detrimentul celui de-al treilea care devine apoi o sursă de dezechilibru. Căci un profesor care favorizează procesul de predare va fi centrat pe didactică și deci preocupat mai mult de transmiterea cunoștințelor, prin prelegeri. Neglijăți, elevii ar putea genera o formă de dezechilibru, de exemplu, prin adoptarea unui comportament deranjant în clasă sau prin abordarea unor concepții false despre materia predată. Acesta este, de altfel, cazul educației tradiționale care favorizează cunoștințele și corpul profesoral; elevii, de regulă nu sunt auziți și devin pasivi.

Ca urmare a dezvoltării tehnologiilor informației și comunicațiilor la începutul anilor 1980 și a internetului în anii 1990, au apărut noi posibilități de acoperire media, în special făcând posibilă combinarea diferitelor instrumente, implicând și o diversificare a formelor de supravegherii de la distanță a studenților. Asemenea inovații tehnologice, fără îndoială, facilitează accesul la diversele conținuturi de formare, precum și sprijinul oferit studenților îndepărtați, cu condiția, totuși, că pedagogia predomină și că tehnologia este acolo pentru sprijin.

Folosirea instrumentelor și tehnologiilor noi în învățarea la distanță a dus la distorsionarea triunghiului pedagogic. În cazul formării la distanță, relațiile dintre poli sunt mediate de un dispozitiv, toate interacțiunile trecând prin computerele conectate într-o rețea. Prin urmare, s-a pus problema adăugării unui al patrulea pol și, corespunzător, a transformării triunghiului într-un tetraedru. Acest nou pol ar fi „grupul” și s-ar referi la dispersia geografică a „studenților la distanță” și la interacțiunile pe care le au între ei, precum și cu persoana responsabilă de supravegherea lor [2]. La fel, ar putea fi dispozitivul „cyber-prof”, care ar permite contabilizarea și analiza interacțiunilor dintre actorii relației educaționale: profesor-elev-cunoștințe, pe de o parte, și dispozitiv, pe de altă parte [3].

Ceea ce numim astăzi „instruire online” nu reprezintă decât ca caz particular de învățare la distanță. Odinioară, învățarea la distanță se practica prin intermediul cursurilor de corespondență, apoi, a cursurilor cu casete audio sau video. Cert este că se bazează pe mass-media, acestea jucând, de fiecare dată, un rol vital, toate funcțiile de predare implementate de obicei de către profesor fiind mediatizate prin diferite instrumente: material tipărit, ecranul computerului, videoclipuri etc

Învățarea online implică, în primul rând, ideea că elevii nu trebuie să se mai deplaseze la instituția creată în acest scop. Atât profesorul, cât și elevii rămân acasă. Nu mai folosim locul comun – sala de clasă –, dar continuăm să fim împreună în grupul online. Reprezintă grupul online noua sală de clasă? Nu constituie un „loc” ce ar putea fi amenajat în vreun fel, deoarece toți sunt acasă, alături de familie și, uneori, părinții sau alți membri chiar apar în cadru. Dacă nu mai există locul fizic comun, totuși, ne vedem și ne auzim în același timp, doar defecțiunile tehnice putând să ne împiedice. Iar dacă învățarea online este organizată asincron, nu mai există nici timp comun, fiecare elev învățând atunci când este cel mai convenabil pentru el.

Spre deosebire de actul educațional care se desfășoară în sala de clasă, unde elevii se întâlnesc în același loc și în același timp, la distanță, în modul asincron, se oferă libertatea de a alege și timpul, și ritmul de învățare. Astfel, în educația online, învățarea are loc de obicei în momente care sunt alese individual de fiecare elev și care, mai presus de toate, rămân dissociate în esență de actul de predare.

În educația online, constatăm și o sărăcire a mijloacelor de înțelegere a celuilalt. Corpul real al celuilalt este în altă parte, cu mine fiind doar imaginea feței sale. Este un corp ce nu poate fi atins,

percepția mea asupra lui fiind limitată la două dintre simțurile mele: văz și auz; corpul celuilalt apare, pentru mine, ca o imagine care vorbește. Îi văd fața și uneori o parte a trunchiului, fața și gesturile oferindu-mi informații pentru a înțelege mai bine mesajul său. Atunci când nu-l mai văd pe celălalt, încă poate exista comunicare, căci îl pot asculta. De altfel, mulți dintre elevi refuză să-și deschidă camera video, comunicarea realizându-se doar pe calea sunetului, auzul devenind simțul cel mai folosit pentru înțelegere. Dar dacă este întrerupt și sunetul? Am putea comunica prin mesaje scrise, care nu înlocuiesc bogăția sunetului și cu atât mai mult a „imaginii care vorbește”.

Unii văd comunicarea online drept o percepție a altora mult sărăcită, căci trei simțuri – pipăit, miros, gust – sunt absente și doar unul din cele două simțuri – văz și auz – ne mai ține în legătură cu ceilalți, camera video fiind uneori oprită din diferite motive. De asemenea, corpul este redus la o reprezentare în imagine sau voce. Nu mai există un loc comun unde corpurile se adună, acel loc cu o istorie a grupului, unde se ajungea înainte. Toți suntem departe de ceilalți, izolați acasă.

Cât despre elevi, nu poate fi ocolită problema inegalității sociale pe care lecțiile online o relevă: lipsa echipamentelor informatice de bază, a spațiului de izolare și a accesului la o rețea. În plus, creșterea timpului petrecut cu ecranul în față poate afecta sănătatea, mai ales în cazul copiilor.

De asemenea, probleme legate de confidențialitatea datelor și altele.

Mulți regretă faptul că aceste practici rup dinamica grupului-clasă, distrug relațiile individuale profesor-elev, dar alții consideră, din contră, că au posibilitatea mai multor întâlniri cu o economie considerabilă de energie și timp, mai ales în ce privește participarea, în special internațională, a oamenilor care sunt departe unul de celălalt.

În ce privește educația online, are loc o disociere a actelor de predare și învățare; astfel, toate materialele pedagogice trebuie să fie pregătite dinainte, pentru ca elevii să le poată studia atunci când este cel mai convenabil pentru ei. Cursurile de învățare online nu constau pur și simplu în postarea pe platformă a documentelor educaționale; proiectarea cursurilor de învățare online face parte dintr-un proces structurat, riguros, metodic, care trebuie să ia în considerare mai mulți parametri. În plus, materialul didactic se bazează pe cerințe precum acoperirea mass-media, proiectarea sau procesul de învățare.

### **Implică formarea la distanță și învățarea de plăcere?**

Cu mulți înainte de pandemie, s-a constatat că, pentru elevi, învățarea este doar o sursă de plictiseală, dificultate, chiar suferință, că unii dintre ei reușesc să găsească plăcere în câte o activitate sau disciplină, iar alții fac eforturi, dar fără entuziasm, cu gândul la un viitor succes academic sau profesional. În general, elevii folosesc strategii pentru memorarea și reproducerea cunoștințelor, având un interes instrumental în cunoaștere și efectuând puține acțiuni metacognitive, fără a se angaja emoțional și folosind resurse minime. Or, această situație contrastează cu programele școlare axate pe formarea de competențe, în realitate, școala arătându-și incapacitatea de a forma comportamente care să permită elevilor să-și dezvolte și să-și organizeze cunoștințele, să simtă nevoia să dea sens informațiilor, să aibă o implicare emoțională puternică și să utilizeze mai mult resursele pentru învățare.

Actul educațional online se centrează cel mai adesea în jurul predării, acea fază în care profesorul controlează, acționează, organizează și structurează lecțiile, ignorând de cele mai multe ori învățarea care rezultă din predare. Însă, pe de o parte, prin abilitățile, cunoștințele și experiența sa, pe de altă parte, prin personalitatea și atitudinea sa, profesorul este capabil să trezească interesul și

motivația elevilor. El trebuie să aibă în vedere organizarea transmiterii cunoștințelor, utilizarea unor strategii de predare diversificate, pregătirea activităților și evaluărilor, luând în considerare eterogenitatea grupului și propunând căi de învățare. Furnizarea acestor instrumente nu garantează neapărat că va exista învățare. Căci doar pentru faptul că un profesor predă nu înseamnă și că elevii săi învață; ar însemna că privim învățarea ca pe un mecanism de tipul pornit / oprit.

Dacă profesorul nu oferă elevilor săi răspunsuri în loc de oportunități, este posibil să existe învățare. Fără a exclude sintezele magistrale orchestrate de profesor, trebuie spus că elevii au nevoie mai ales de îndrumări. Căci profesorul nu poate să învețe pentru ei; el doar le poate arăta, demonstra, explica. Nu trebuie să le ocupe tot timp cu expunerile sale, nelăsându-i să-și exercite creativitatea și să devină competenți în actul învățării.

Lebrun propune ca profesorul să predea mai puțin, pentru ca elevii să învețe mai bine. De aceea, el cere elevilor să vizioneze una dintre expunerile sale, dar deschide și un forum unde ei pot posta comentarii, opinii, întrebări. Ia fel, organizează un mini-colocviu în care sunt prezentate lucrările rezultate din munca lor în echipă ori îi invită să facă o evaluare critică a unei lucrări realizate de o altă echipă [4].

Acesta este un univers format din întrebări și haos, poate, dar merită încercată o întoarcere la începuturi, dacă dorim ca rezultatul să fie o descoperire, o acțiune și, de ce nu, ceva plăcut. Asemenea abordări au în comun capacitatea de a trezi plăcerea de a învăța, căci plăcerea motivează și dă încredere.

De aceea, trebuie repusă plăcerea în centrul învățării, de-a lungul vieții, iar rolul profesorului este acela de a însoți elevul către construcția propriului proiect, a propriei capodopere. „Plăcerea învățării constă în această tensiune solicitantă care trebuie să-l conducă pe elev către cultură și nu spre exerciții de rutină” [5].

Dar profesorul nu poate transmite elevilor săi plăcerea de a învăța decât dacă și el simte plăcerea de a preda care este inseparabilă de felul în care își privește propria postură. Dacă se mulțumește să fie un profesor deținător și transmițător de cunoștințe, va îndeplini, poate, cu succes, unele criterii de utilitarism școlar, dar cu greu va mobiliza elevii.

Dacă se va plasa în postura de explorator al propriei cunoașteri și a mijloacelor de transmitere a acesteia, atunci se poate pune în mișcare o dinamică deosebit de fructuoasă, elevii săi descoperind că școala nu este doar locul constrângerilor arbitrare, ci și al descoperirilor care oferă cu adevărat plăcere. Astfel de profesori ar fi capabili să transmită plăcerea de a învăța; problema este dacă ei beneficiază de o pregătire pedagogică în acest sens. Predarea este o profesie extrem de tehnică și care poate fi învățată. Profesorul trebuie să fie o întruchipare puternică a ceea ce înseamnă învățarea.

Dar, de multe ori, profesorii confundă dorința lor de a transmite cunoștințe cu dorința elevilor de a învăța, fără să-și pună problema dacă acele cunoștințe aduc plăcere, uimire, mirare, vis, pasiune. Ei interzic elevilor să greșească, uitând sau neștiind că numai astfel li se deschid limitele creativității. Încearcă să-i pună într-o relație cu cunoaștere, dar acea cunoaștere nu are nicio relație cu lumea elevilor, ci cu lumea adulților sau cu lumea copiilor din trecut.

De fapt, ar trebui ca profesorul să nu îi învețe nimic pe elevii săi, rolul lui stând în modul în care le permite să învețe: „În loc să le oferim tinerilor noștri un loc și un timp în care să-i apuce pofta de descoperire pentru a le permite să învețe mai bine, le cerem ceva cu totul diferit la școală. Le cerem să fie cărturari fără a fi cercetători, să înțeleagă și să cunoască fără să atingă, să simtă, să observe, să

amestece, să refuze, să eșueze, să gândească, să organizeze singuri, fără să propună sau să aleagă vreodată, fără să dorească vreodată" [6].

Este de neînțeles cum școala și profesorii îngrădesc visele copiilor, le alungă bucuria și apoi îi acuzăm de lene și lipsă de inițiativă. Cu atât mai mult cu cât acei profesori nu mai au dorința de a învăța, acea dorință care este sursa științei și culturii. Mai predau ei plăcerea de a stabili legături între cunoștințe, de a găsi, de a căuta, de a te întreba, precum și de a rezolva? Educația este un domeniu deosebit de vulnerabil.

### **Concluzii**

Trecerea pe scară largă la digital, datorită unei crize globale de sănătate ne-adus în situația să regândim mediile pe care să ne bazăm în comunicare. Tehnologia digitală a dezvoltat instrumente interesante care nu au fost utilizate prea mult până acum. Astfel, au apărut întâlnirile online care reuniau oameni care ar fi fost greu de reunit față în față, deoarece erau prea departe fizic sau social. Această tehnologie oferă posibilitatea de a întreprinde un proces de învățare flexibil, susținut, printre altele, de flexibilitatea mediului oferit și de capacitatea sa de a permite tuturor să adopte o abordare personalizată. Prin urmare, ar trebui să se răspundă în mod specific nevoilor și profilului tuturor. Elevul va putea apoi să-și urmeze propria cale, să-și aleagă resursele pe care le va folosi pentru a învăța, să-și determine obiectivele, să le lege direct de diferitele nevoi pe care le experimentează personal. Lecțiile online pot da naștere la toate acestea întruchipând învățarea personalizată și dând voie elevului să fie actor și proiectant al propriului său curs.

### **Referințe bibliografice**

1. Houssaye, J. *Le triangle pédagogique. Théorie et pratiques de l'éducation scolaire*. Berne: Peter Lang, 1988.
2. Faerber, R. *Le groupe d'apprentissage en formation à distance : ses caractéristiques dans un environnement virtuel*. În Larose, F. et T. Karsenti (dir.). *La place des TIC en formation initiale et continue*. Sherbrooke: Éditions du CRP, 2002, pag. 99-128.
3. Lombard, F. *Du triangle de Houssaye au tétraèdre des TIC: comprendre les interactions entre les savoirs d'expérience et ceux de recherche*. În Charlier, B., D. Peraya (dir.). *Transformation des regards sur la recherche en technologie de l'éducation*, Bruxelles: De Boeck, 2007, pag. 137-154.
4. Lebrun, M. *J'enseigne moins, ils apprennent mieux....* Blogue de Marcel, 2011. Disponibil: <https://lebrunremy.be/WordPress/?p=586>
5. Meirieu, P. et collab. *Le plaisir d'apprendre*. Paris: Autrement, 2014.
6. Mathon, O. *Plaidoyer pour le désir d'apprendre à l'école*. Disponibil: <https://lewebpedagogique.com/ostiane/2014/03/03/plaidoyer-pour-le-desir-dapprendre-a-lecole/>